

**Razkladanje in sezuvanje
uklenjenih sovražnikov v Rogu**

Čim pade zadnja stranica tovarnjaka je že nad nama stražar s Kurbinimi Huraji in brcami. Ne moreva nikamor. Pred nama je še vse stisnjeno in zasedeno.

Zravnani začetim močne bolečine v pasu.

Počasi se začne gneča rahljati. Med Kurbinimi Huraji in Osvobodilnimi Napadi prikobacava do sredine ploščadi in se lahko malo razgledava.

Na zadnjem koncu ploščadi mora vsak par zvezancev sestiti na tla tovarnjaka. K vsakemu od zvezancev pristopi partizan, ima nekaj opraviti z njegovimi nogami, potem pa morata skočiti iz tovarnjaka in med Huraji in Napadi stopiti na bližnjo pot, ki vodi navkreber. Od tam se pa slišijo rjojenja in Napadi.

Z nama se zgodi prav tako. Prilezeva do roba, tam se pa nama muke spet povečajo.

Otrdele noge nočejo izpod telesa. Kobaliva na levo, na desno in nazaj. Žice se napenjajo, Huraji rjovejo, Napadi padajo, kolena bolijo. Nazadnje nama pa noge le zabingljajo iz tovarnjaka.

A že je pri meni partizan. Prime me za desno nogo, potegne za trak pri čevlju, toda ta je zavozlan. V partizanovi roki se posveti kratek, oster nožič. Trak je prerezan in čevljev sezut, kot bi mignil. Noge ostanejo bose, čevlja pa na bližnji kup. Ne žalujem, da bi rekel, za njima. Saj nista bila par.

Miho posluži drug partizan.

Organizacija je vzorna. Dispozicija Temeljev Osvobojenja se izvaja z vso natančnostjo, vestnostjo in zanosom Upora proti Nacizmu. Najini čevlji so že osvobojeni. Midva pa, nerodneža, zvezana, otrpla in bosa, se morava pognati obenem na zemljo, hkrati pa paziti, da ne padeva.

Spet naju sprejme dvojna častna straža s Kurbinim Hurajem in ne preveč močnim Osvobodilnim Napadom.
„Marš naprej!”

Naprej torej! Toliko, da se ozrem in opazim ob kabini tovornjaka Janeza Šego, po domače Špelkinega iz Sajeveca. Skupaj sva bila v partizanskem oficirskem tečaju. Najina pogleda se srečata, on ga povesi in se hitro umake za kabino, meni izpred oči.

Judežev pogled?

Njegovo ponašanje mi še danes ne gre v glavo. Zakaj se ni zagnal v mene, kot so delali drugi? Zakaj se je umaknil, ko je vedel, da me vodijo v smrt? Ali je ostala v njem vsaj iskrica poštenja in se je zavedel, da ne dela prav?

V tistem trenutku seveda nisem bil zmožen takega premišljevanja. Tudi časa ni bilo za to. Že po nekaj korakih se razgrne pred menoj vsa pristna, gola, junaška resničnost Narodno Osvobodilne Borbe, še hujša, kot sem si jo do tedaj predstavljal.

Tista resničnost, zaradi katere sem ušel od partizanov, tista, za katero sem že prej vedel, da je tako temeljita in tako dosledna, da ne more voditi drugam kot v slovensko smrt.

Č e t r t a s t o p n j a

Š p a l i r n a B r a n a

N a p o l o ž a j u

Pred menoj se širi in zelo rahlo vzpenja gozdna reber, porasla z nizkim, redkim drevjem. Po sredi tega gozda, skoro od naju pa do vrha, je odprta poseka, očiščena in široka približno štiri korake. Po njeni sredini vodi pot, za dva moža širine, nasuta s kamenjem, za pest debelim.

Kamenje za pot so najbrže nadrobili kar tam. Tu in tam še vedno štrle iz zemlje majhne skale. Kdo je to kamenje nasekal in kje je končal svoje dneve je tudi zanimivo vprašanje, vendar to ne spada v analizo Temeljev Osvobojenja.

Pot skozi gozd ima gotovo strateški pomen. Izza vrha se čuje neprestano streljanje. Tam mora biti prava fronta in pot je zgrajena, da olajša dohod in dovoz vojnega materiala do nje. Pri načrtovanju poti je bila skoro gotovo upoštevana tudi njena raba za taktične potrebe ofenzive Temeljev Osvobojenja.

Načrtovanje se je zares izkazalo! Na tej poseki in na tej poti se je izvojeval odločilni udar za končni uspeh ofenzive Temeljev Osvobojenja.

Na obeh straneh poti stoje v parih, eden nasproti drugemu Narodno Osvobodilni Borci, dobro opremljeni za Osvobodilne Napade. Do kakšnih dvajset jih je na vsaki strani, toda štel jih nisem.

Med temi borbenimi pari pa se po poti, nasuti z ostrim kamenjem, od časa do časa v sunkih pomikajo zvezani in bosí pari domobrancev. Vsak od teh se lahko premakne naprej samo, kadar se naredi prostor pred njim.

Mož proti možu!

Dobro opremljeni junaški partizani nasproti zvezanim domobrancem!

Strateški koncept uporabe junaštva Narodno
Osvobodilnih Borcev za dosego zmage Upora proti Nacizmu
in za Narodno Osvobojenje je v Špalirni Brani prišel do
najvišjega izraza!

Naloga Špalirne Brane

Špalirna Brana je novo spoznavno ime za doslej neznan osvobodilno borbeni manever. Sam sem moral izbirati za to iztočnico med besedama braniti in branati. Brani prehiter prehod zajetih in temeljito prebrana zvezane pare.

O njej ni sledu v delih tovarišev zgodovinarjev. Tudi slični postopki niso nikjer omenjeni. Podoba je, da Špalirna Brana še vedno velja kot strogo tajno orožje v taktiki NOB. Predstavlja tisti zmagoviti udar, ki je odločil končni uspeh Temeljev Osvobojenja in z njim končno zmago NOB.

Špalirna Brana je očitno zadovoljivo polnila vrzel v arzenalu NOB. Temelji Osvobojenja za ofenzivne namene niso mogli uporabljati letalstva in topništva.

Pri neosvobodilnih vojaških operacijah sta ti dve vojaški veji uporabljani, da s svojimi silovitimi udarci čimbolj razredčita sovražnikove vrste in mu uničita njegov fizični in moralni odpor. Končnemu udaru se potem ne more več resno postavljati po robu.

Špalirna Brana je izredno učinkovito izpolnjevala takšno ofenzivno nalogo.

Ni moglo biti drugače, saj je bil njen napad zaupan tistim Narodno Osvobodilnim Borcem, ki so že prej izkazovali svoje rodoljubno navdušenje in stremljenje. Vsi so se hoteli prav postaviti s svojim junaštvom nad tistim zvezanim sovražnikom, pred katerim -oboroženim- so morali prej samo begati. Tudi fizično so bili to res pravi borci od svoje osvobodilne fare.

Pri svojem ofenzivnem delu je bil vsak špalirni par pravzaprav samostojna borbena edinica. Če ne bi bilo špalirja, bi moral en sam par opravljati nalogo predhodnega uničenja sovražnika.

Toda veliko število sovražnikov in izredna zmogljivost herojev na fronti sta povzročili, da se je udarnost borbe morala razdeliti na špalir, pri katerem so posamezni pari med seboj tekmovali, se med seboj izpopolnjevali in stopnjevali v udarnosti.

Število špalirnih parov je bilo po mojem mnenju za uspeh Špalirne Brane mojstrsko načrtovano iz treh vidikov:

--Špalirni par na izhodu je bil tisti, ki je usklajal hitrost človeškega traku zvezanih sovražnikov za potrebe fronte. Izpuščal je iz špalirja samo tisto število sovražnikov, ki sta ga zmogla hitrost in junaštvo herojev na fronti.

--Sovražniki so smeli zapuščati Špalirno Brano šele tedaj, ko so bili že čisto onespособljeni za nadaljnjo borbo in tudi razvezani nič več nevarni junaštvu NOBorcev.

--Sovražniki so morali ostati na nogah, da ni bilo težav z dostavo na fronto.

Strategija Narodno Osvobodilne Vojske

Kot sem že prej dejal se je v tej sijajni taktični dispoziciji Špalirne Brane izkristalizirala vsa genijalna strategija Narodno Osvobodilne Borbe med tujo okupacijo.

Osnovna teza te strategije je bila, da je junaštvo NOBorcev tako pomemben in tako dragocen zaklad, da bi bila velika strateška pogreška, če bi ga po nepotrebnem trošili za kakšne resne napade, bodisi proti tujemu okupatorju, bodisi proti domačemu sovražniku. V takih primerih ne bi junaštvo NOBorcev prinašalo nobenih uspehov za Upor proti Nacizmu. Zato da je treba to herojstvo uporabljati samo proti golorokim domačinom, proti tistim, ki jih je tuji okupator pustil pri miru. Na ta način naj bi borbeni duh NOBorcev ostal do konca vojne svež, izurjen, neokrnjen.

Sprevod trdo zvezanih domobrancev skozi Špalirno Brano junaških in oboroženih NOBorcev, dobro opremljenih za mehčanje sovražnika, ni bila nobena trenutna domislica kakšnega krajevnega NOV genija. Bila je neizbežna taktična uporaba osnovnega strateškega načela NOV in OF.

Na svetlo dajem skrivnost tega najbolj tajnega in najbolj uspešnega orožja NOB. Pri tem moram pa zavrnila že vnaprej vsak poskus, da bi me kdo spet proglašal za izdajalca.

Na eni strani je patent na konspirativnost NOB že zdavnaj zapadel. Na drugi strani pa bi bodoči slovenski rodovi brez mojega opisa Špalirne Brane ne mogli v polno dojeti vse veličine in slave Narodno Osvobodilnih Borcev, njihovega junaškega Upora proti Fašizmu in njihove zavzetosti za spoštovanje človekovih pravic.

N a p a d

Kam me je zavedlo to vojaško teoretiziranje! Toda upira se mi roka, ko moram začeti z opisovanjem udarnosti Špalirne Brane nad menoj samim.

Tudi takrat nama je z Mihom zastajal korak, ko sva gledala na divji metež in rjojenje pred nama. Pa še prvi par v špalirju naju je že čakal s povešenimi gorjačami.

Toda nov Kurbin Hura in Osvobodilni Napad od strani najinih spremljevalcev naju je kar pognal prav v žrelo Špalirne Brane same.

Njen sprejem je bil en sam tuleč Kurbin Hura. Kazalo je, da je bilo to najbolj pripravno geslo za zvezo med posameznimi stopnjami ofenzive.

„Stoj! Tu je blok! Odkod sta pa vidva doma?! Kje sta pustila Rupnika in Rožmana?!!”

Vprašanja bruhaajo kot iz strojnice.

Ni, da bi odgovarjal. Saj odgovora nihče ne čaka.

Že pada po naju, po hrbtu, po glavi, po nogah ob spremljavi vseh mogočih blagoglasnih pridevkov osvobodilnega slovenskega jezika v tuleči obliki.

Herojstvo dveh Narodno Osvobodilnih Borcev naju obsipava z vso svojo nadčlovesko strokovnostjo in zgrajenostjo.

Mislim, da mi ni treba razlagati, kaj sva z Mihom občutila. Najhujši so bili udarci v obraz. Umikal sem glavo pred njimi, dostikrat brez uspeha. Kaj pa moreš storiti drugega, bos na ostrem kamenju, ki te reže živo v podplate in z žico, ki se ti zajeda v zapestja in komolec. Toči udarcev ni bilo videti konca, telo je postajalo ena sama bolečina.

Ne bi rad nadaljeval s podrobnostmi. Mrzlo me stresa kadar pomislim na Špalirno Brano in ko tole pišem. Bila pa je to šele prva prečka na lestvi po kateri sva morala. Vse se je samo večalo in krepilo od stopnje do stopnje, od enega špalirnega para do drugega. Za naju ni bilo nobenega presledka, tudi tedaj ne, ko nekje na sredi špalirja enega špalirnega para ni bilo na mestu.

Dva zvezana domobranca sta se tam zrušila pod udarci. Padla sta na levo, skoraj v gozd. Tam se sedaj dva osvobodilna špalirneža sitita nad njima, ju mlatita in rjoveta nad njima svoje Kurbine Huraje.

Enega od padlih prepoznam po brkih in po zlatem zobu, ki se mu od časa do časa posveti iz krvavečih ust. Anton Marolt je, kakšnih 40 let star, iz Brinja pri Krki doma, kjer je bil za mežnarja in za grobarja. V naši edinici je bil za kuharja in kot tak prijatelj nas vseh.

Občutek, ko si sam v mučilnici, pa moraš gledati prijatelja in njegovega sozvezanca, kako se na tleh krčita zvijata, bočita hrbte in obračata glavi, da bi odvrnila vsaj udarce od oči in obraza, kako poskušata vstati a ne moreta, preseči pogled Maroltov vame, prijatelju, ki mu ne morem prav nič pomagati, ta občutek je srhljiv, nepopisen.

Da bi z Mihom vsaj lahko preskočila naprej, saj je pred nama prostor. Ne! Nalašč naju najina špalirneža z udarci od spredaj zadržujeta. Prisiljena sva gledati tudi obraza Maroltovih mučilcev, divja od zlobe in škodoželjnosti, odnosno *prevzeta od zanosa Narodno Osvobodilnih Borcev za utrjevanje človekovih pravic.*

Maroltov obraz pri vsem tem vzbuja še posebno pozornost.

Zaradi zlatega zoba.

Lahko si mislim, da niti Marolt niti njegov sozvezanec nista prišla živa do fronte. Zlati zob pa da je končal v žepu enega izmed špalirnežev kot trofeja za njegovo junaštvo v odporu proti že pobitemu nacizmu.

Končno le smeva z Mihom naprej. Toda preseči Maroltov pogled mi ne gre izpred oči.

Česa je prosil? Milosti ali hitrega konca?

Glede milosti je že dobil svoj nauk v kočevski veži!

Hitrega konca torej!

To me še bolj potlači. Kolena začnejo klecati, prsti na nogi udarjajo ob ostro kamenje.

Zavedam se, da z Mihom ne smeva pasti. Še hujše bo! Miha pa je manjši in slabotnejši od mene. Sedaj moram s svojim komolcem podpirati še njega.

Čutim, da mi zateka obraz, posebno okrog oči. V tej toči udarcev, v tem metežu, v tej razpihani žerjavici sovraštva in besov izgubljam vsak smisel za čas, še za bolečine. Preveva me samo ena misel:

Z menoj bo kmalu vsega konec!

In želja:

Da bi bilo to čim preje in čim hitreje.

V takem stanju se premikava naprej, prav nič se ne zavedam koliko časa. Končno le zmanjka hrbtov pred nama. Od spredaj še vedno lete po naju udarci, toda vid postaja pozornejši.

Le zakaj naju ne spuste naprej!

Nazadnje pa vendarle zagledam dva Narodno Osobodilna Borca, ki nama prihajata nasproti. Eden z naperjeno puško, drugi s puško čez hrbet in z gorjačo v roki.

Od zadnjih dveh špalirnežev še par udarcev v slovo, pa naju že pahneta v roke novodošlecev.

Razvezavanje in slačenje ujetnikov

Prvo, kar je nad nama je spet Kurbin hura in Osvobodilni napad.

„Marš naprej!”

Ni daleč. Po nekaj korakih že naletiva na kupe uniform in perila, razmetanih kar po tleh, pod milim nebom.

„Stoj!”

Tisti z naperjeno puško naju straži, oni z gorjačo naju razvezuje.

V komolcu začutim olajšanje, bolečine v zapestju se pa še povečajo, ko mi potegne krvavo žico iz zajedenih ran.

Vidim, da se blizu slačijo trije pari domobrancev. Dva sta že čisto naga. Eden od njiju se pod udarci opoteka in pravkar odhaja. Na njegovi koži bi težko našel kakšno zaplato beline. Vse je nekam modrikasto, oteklo, zabuhlo. Od drugih dveh eden pade, ko si slači hlače. Kurbin hura in Osvobodilni napad sta takoj nad njim.

Ne smeš pasti!

Ko en par odide, se njegova spremljevalca vračata k ustju Špalirne Brane po novega. Vse je vzorno urejeno, da se človeski tekoči trak, struja ki hrani fronto, ne ustavi niti za hip.

„Slecita se!”

Slačim se kot robot, brez volje. Saj je v meni ni nič več ostalo, tako sem zbit. Komaj še stojim. Bluza, hlače, srajca vse na kup. Ko si odpenjam še kratke spodnje hlače, se zadere tisti z naperjeno puško:

„To pa tako ni nič vredno!”

Vredno ali ne, občutek hvaležnosti me prevzame. Vem, da ne bom imel mrtvaškega prta, toda ne bo mi treba umirati brez vsega in mrtvemu razkazovati vse svoje golote.

Tudi Mihova srajca ni „nič vredna“. Zato mu ostane. Njegove spodnje hlače pa gredo na kup.

Ko danes to premišljuje, se mi zazdi, da je bil to končni pregled kakovosti za fronto. Tja je smelo samo to, kar „ni bilo nič vredno“, bodisi v materialu, bodisi v ljudeh. Zato naj bi tisti domobranec, ki je prišel v slačilnico za nama, odšel pa oblečen pred nama, ostal zvezan zato, ker bi po oceni stražarjev pridobil na vrednosti, če bi ga razvezali. V nadaljnjem postopku bi utegnil postati nevaren za junaštvo Narodno Osvobodilnih Borcev.

Cenilci vrednosti v slačilnici so morali imeti ostro strokovno oko in široka pooblastila!

Pred menoj sta še dva za odhod. Čakati moram. Razgledujem se.

Š e s t a s t o p n j a

G o n j a n a g i h u j e t n i k o v n a f r o n t o

F r o n t a

Pred mojimi očmi se koplje v jutranjem soncu nevelika gozdna jasa, porasla s precej visoko travo-reso. Ob moji levi strani in naprej ta resa prehaja v praprot in v mlado, sveže zeleno bukovje. Na koncu, spredaj, se začne svet dvigati, čisto na desni od mene pa pada strmo v dolino, iz katere štrle samo vrhovi temno zelenih smrek.

Sonce sije, pomlad je v zraku, manjka pa ptičje žvrgolenje.

Ni čuda! Saj to slovensko pomladno gozdno idilo razblinja treskanje pištol in napol človesko, napol zverinsko tuljenje.

Ne od medvedov, ki so v Kočevskem Rogu doma.

Rjojenje prihaja v glavnem od zadaj, izza najinih hrbov. Od Špalirne Brane. Kurbini Huraji so to.

Junaški partizani še kar naprej izlivajo ves svoj osvobodilni zanos nad zvezanimi pari domobrancev. Topi udarci gorjač po telesih, pridušeni stoki zvezanih nama še vedno mučijo ušesa. Toda to je že za nama. Pečate pa nosiva po celem telesu.

Streli prihajajo od brezna, desno pred nama.

Njegov rob je trata samo na tej strani. Potem se pa začne dvigati in je na nasprotni strani za dva moža višji, porasel s sveže zelenim grmičevjem ali mlado bukovino.

Skalna stena nasprotnega brega je očitvidno na sveže odsekana. Raz vrha, iz zelenja, visi ob njej žrdna vrv. Na tej je na pol pota prevezana vreča, kot od krompirja, na videž nabasana s slamo.

Brezno je približno 40 metrov oddaljeno od naju in ima kakšnih 15 metrov v premeru.

Na našem robu vztraja ob njem pet partizanov v polni uniformi, kakšna dva metra vsaksebi, s svojo levo stranjo pravokotno na rob. Na desni strani vsakega je postavljen odprt zabojček, verjetno od municije.
